

NORGES HØYESTERETT

Den 16. mai 2017 avsa Høyesterett dom i

HR-2017-969-A, (sak nr. 2017/330), straffesak, anke over dom,

A (advokat Erik Ulvesæter)

mot

Den offentlige påtalemyndighet (kst. statsadvokat Nina Grande)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Ringnes**: Saken gjelder spørsmål om gjeninnsettelse i forvaring etter brudd på vilkårene for prøveløslatelse.
- (2) A, født 00.00.1964, ble ved Oslo tingretts dom 25. juni 2009 prøveløslatt fra forvaring på følgende vilkår:
  - "3-1. Domfelte skal følges opp av Kriminalomsorgen, jf. straffeloven § 39 g første ledd annet punktum.
  - 3-2. Domfelte skal i prøvetiden ha opphold ved Aleris BOI sin bolig i X kommune, jf. straffeloven § 39 g første ledd, jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav g.
  - 3-3. Domfelte skal kunne holdes tilbake i boligen mot sin vilje og hentes tilbake ved unnvikelse, om nødvendig med tvang og med bistand fra offentlig myndighet, jf. straffeloven § 39 g første ledd fjerde punktum.
  - 3-4. Domfelte skal overholde bestemmelser om sysselsetting, jf. straffeloven § 39 g første ledd, jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav a.
  - 3-5. Domfelte skal, med unntak av lovlig forskrevne medisiner fra fastlege, avholde seg fra å bruke alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler, jf. straffeloven § 39 g første ledd, jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav c.
  - 3-6. Domfelte skal gå til behandling for å motvirke misbruk av alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler, jf. straffeloven § 39 g første ledd. Jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav d."
- (3) Forvaringen og prøveløslatelsen er senere forlenget og løper frem til 26. juni 2017.

- (4) På bakgrunn av at A 29. desember 2015 drakk en halv flaske vodka, ble hun satt under tiltale for dom på gjeninnsettelse i forvaring.
- (5) Stavanger tingrett avsa 29. juli 2016 dom med slik domsslutning:
- "Begjæringen om gjeninnsetting tas ikke til følge."**
- (6) Tingrettens begrunnelse var at gjeninnsettelse vil være et uforholdsmessig inngrep, og at heller ikke hensynet til samfunnsvernet kan begrunne gjeninnsettelse.
- (7) Påtalemyndigheten anket til lagmannsretten.
- (8) Gulating lagmannsrett avsa 10. januar 2017 dom med slik domsslutning:
- "A, født 00.00.1964, dømmes til gjeninnsettelse i forvaring etter prøveløslatelse i medhold av straffeloven § 46 første ledd."**
- (9) Dommen ble avsagt under dissens. Flertallet, de tre fagdommerne og tre meddommere, la avgjørende vekt på at A hadde begått et alvorlig brudd på prøveløslatelsesvilkårene. Mindretallet var enig i tingrettens vurderinger og konklusjon.
- (10) A har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder lovanvendelsen og saksbehandlingen.
- (11) A har i korthet anført at vilkårsbruddet som skjedde 29. desember 2015, ikke oppfyller kravet til "alvorlig" i straffeloven 2005 § 46, og at gjeninnsettelse vil være uforholdsmessig.
- (12) Subsidiært må lagmannsrettens dom oppheves på grunn av mangelfull begrunnelse, idet lagmannsretten ikke har foretatt noen totalvurdering av om hun kan gjeninnsettes.
- (13) *Påtalemyndigheten* har i korthet anført at det foreligger et alvorlig brudd på et vilkår som er sentralt for å ivareta samfunnsvernet. Vilårsbruddet i desember 2015 må også sees i sammenheng med flere tidligere brudd. Videre har A i lang tid vært prøveløslatt under et strengt regime, men hun lar seg ikke behandle, og det er liten positiv utvikling. Formålet med prøveløslatelsesinstituttet kan derfor ikke oppnås.
- (14) *Jeg er kommet til at anken må tas til følge.*
- (15) Den 29. desember 2015 drakk A en halv flaske vodka. Dette var et brudd på vilkåret om å avholde seg fra alkohol. Spørsmålet i saken er om hun må gjeninnsettes i forvaring etter straffeloven § 46 første ledd bokstav a, som bestemmer at gjeninnsettelse "kan" skje når "den prøveløslatte i prøvetiden alvorlig eller gjentatt bryter fastsatte vilkår".
- (16) A er 00 år, og hun har tilbragt de fleste årene av sitt voksne liv i fengsel eller annen frihetsbegrensende plassering. Oppveksten var vanskelig, og hun begynte tidlig å vise tegn til dårlig psykososial tilpasning med store atferdsvansker. Som ganske ung begynte hun å ruse seg, og hun kom inn i et rusbelastet miljø.
- (17) A er flere ganger dømt for alvorlige voldsforbrytelser. I 1984 ble hun dømt for forsøk på drap og legemsbeskadigelse med bruk av kniv, og i 1993 og 1999 fikk hun domfellelser

for grovt ran og legemsbeskadigelse med bruk av kniv. I alle avgjørelsene ble det gitt dom for sikring i tillegg til fengselsstraff. Ved Gulating lagmannsretts dom 9. juni 2000 ble tidsrammen for sikring satt til tre år.

- (18) Da de nye reglene om forvaring trådte i kraft, ble A ved Gulating lagmannsretts dom 16. oktober 2003 dømt til forvaring i anstalt med en tidsramme på to år. Forvaringstiden er senere forlenget flere ganger, senest ved Stavanger tingretts dom 25. juni 2015 – frem til 26. juni 2017.
- (19) Ved Oslo tingretts dom 13. september 2006 ble A prøveløslatt med prøvetid frem til forvaringstidens utløp. Hun ble 17. september 2007 dømt for trusler etter straffeloven § 227 første straffalternativ og ble i samme dom gjeninnsatt i forvaring.
- (20) A ble deretter prøveløslatt 25. juni 2009 ved dom i Oslo tingrett, på de vilkår som jeg har gjengitt tidligere. Prøveløslatelsen er senere forlenget flere ganger for nye to-årsperioder og gjelder nå frem til utløpet av forvaringstiden.
- (21) I prøveløslatelsesperioden hadde A først opphold ved Aleris BOI på X. Fra 2014 har hun bodd på Aleris boplan og BOI i Y.
- (22) A er underlagt et strengt sikkerhetsregime. Bemanningen i boligen skal ifølge sikkerhetsinstruksen være 2:1. Hun disponerer egen leilighet i annen etasje i boligen, mens personalet fra Aleris disponerer første etasje. Hun skal kunne holdes tilbake i boligen mot sin vilje og hentes tilbake ved unnvikelse, om nødvendig med tvang og med bistand fra offentlig myndighet, jf. straffeloven § 39 g første ledd fjerde punktum, slik det er fastsatt i prøveløslatelsesvilkårene.
- (23) Frem til vilkårsbruddet 29. desember 2015 hadde hun noe alenetid, det vil si tid på egen hånd uten personale til stede. Dette omfattet besøk hos hennes mor og datter, og dessuten kunne hun tilbringe inntil tre timer per måned sammen med datteren uten tilsyn i forbindelse med bytur, kafebesøk og shopping. Videre hadde hun anledning til, mens personalet ventet utenfor, å være inne i butikker og å trene inntil halvannen time på treningssenter.
- (24) I perioden fra prøveløslatelsen i juni 2009 og frem til 29. desember 2015 hadde A seks vilkårsbrudd. I fem av tilfellene dreide det seg om ulovlig bruk av alkohol og rusmidler i forbindelse med alenetid.
- (25) Hendelsen i desember 2015, som har utløst kravet om gjeninnsettelse, er beskrevet slik i lagmannsrettens dom:

"For lagmannsretten erkjente A at hun 29. desember 2015 kjøpte og drakk en halvflaske brennevin. Hun bodde på angjeldende tid i Aleris BOI sin bolig i Y i samsvar med vilkåret om prøveløslatelse. Det var 2:1 bemanning for domfelte på døgnbasis. Hun forklarte at mens hun på dagtid var på et treningssenter, hadde hun klart å gå ubemerket derfra og til et vinmonopol et stykke unna. Brennevinet hun kjøpte tok hun med seg inn i boligen uten at det ble oppdaget. Hun tømte i seg flasken og la seg til å sove uten å ta kontakt med andre.

Domfelte forklarte videre at hun var kjent med at hun ikke hadde lov til dette. Hun visste at det var personell som hadde oppsyn med henne både på treningssenteret og at en fra personalet var på det aktuelle kjøpesenteret. Hun satset på at hun ikke ville bli

oppdaget. Hun hadde tidligere begått vilkårsbrudd som medførte at hennes fri egentid var blitt inndratt helt og bare gradvis innvilget igjen. Hun var kjent med at det ville få konsekvenser for henne om det ble oppdaget hva hun hadde fore. Hun forklarte at hun ikke reflekterte over dette, og at hun bare handlet."

- (26) Som følge av dette vilkårsbruddet, ble det besluttet å avslutte alle aktiviteter som A hadde hatt alene, og det ble videre bestemt at personalet hver kveld skal gjennomføre tilsyn av hennes leilighet. A har derfor ikke hatt noe alenetid siden dette tidspunktet. Det har heller ikke skjedd vilkårsbrudd i denne etterfølgende perioden.
- (27) Jeg går etter dette over til å se på om vilkårene for gjeninnsettelse i forvaring etter straffeloven 2005 § 46 er oppfylt.
- (28) Bestemmelsen oppstiller som vilkår for gjeninnsettelse at den prøveløslatte "alvorlig eller gjentatt" bryter fastsatte vilkår. Vilårsbruddet som har skjedd innenfor den nåværende prøvetiden, er inntaket av en halv flaske vodka 29. desember 2015, og det er følgelig alternativet "alvorlig" som aktualiseres i saken.
- (29) Høyesterett har i HR-2016-1457-A avklart innholdet av dette kriteriet. I avsnitt 18 fremhever førstvoterende at det er samfunnsvernet som er det sentrale hensynet når spørsmålet om gjeninnsettelse skal vurderes. Det uttales samme sted at bare ett vilkårsbrudd kan være tilstrekkelig for gjeninnsettelse. I avsnitt 20 angis det sentrale vurderingstemaet: "om det foreligger brudd på et vilkår som har vært av vesentlig betydning for spørsmålet om prøveløslatelse". I avsnitt 27 heter det så:

"På bakgrunn av dette legger jeg til grunn at hvis det foreligger brudd på et vilkår som har vært sentralt for å ivareta samfunnsvernet, vil som regel også kravet om alvorlig vilkårsbrudd være oppfylt."

- (30) Et gjennomgående trekk ved de straffbare handlingene A er dømt for, er at voldsatferden er rusutløst. Jeg viser i denne forbindelse videre til at det er foretatt en rekke rettspsykiatriske vurderinger av A. Den første ble avgitt i 1984, og den nyeste er avgitt 8. mars 2017 av spesialist i psykiatri Kirsten Westlye. Westlye har konkludert med at risiko for fremtidig vold anses som høy, og hun har gitt denne prognosen:

"Under forhold med høy grad av frihet vurderes observanden å ha en høy risiko for inntak av rusmidler. Under rus endrer hennes atferd seg slik at hun lett blir aggressiv, og dette vil øke sannsynligheten for at hun kommer i konflikt med andre mennesker; et forhold som også øker risikoen for vold.

Jeg forstår det slik at alle rapporterte volds- og trusselepisoder er assosiert med rus. Hennes impulsivitet medfører at det er kort avstand mellom ide' og handling og at ideer i liten grad bearbeides, og handlinger effektueres uten forutgående konsekvensanalyse.

Uten tilgang på rus vil observandens prognose være vesentlig bedre enn med tilgang på rus. Dette gjelder hennes prognose når det gjelder generell sosial og arbeidsmessig tilpasning, men også prognose med henblikk på framtidig vold.

Observandens rapporterte opphør av rustrang kan ikke vektlegges fordi hun har uttalt dette i mer enn 20 år uten at dette har hatt gyldighet når hun har fått muligheter for å ruse seg."

- (31) Forsvareren har gjort gjeldende at bruddet ikke var alvorlig, fordi A etter alkoholinntaket ikke oppførte seg utagerende eller truende på noen måte, men reagerte med tilbaketrekning og søvn.
- (32) Jeg er ikke enig i dette. Når den forvaringsdømte ikke klarer å overholde vilkåret om å avstå fra alkohol og andre rusmidler, eksponeres samfunnet for en risiko som vilkåret nettopp tar sikte på å verne samfunnet mot. Jeg viser i denne forbindelse også til at både det aktuelle vilkårsbruddet og de tidligere har skjedd i forbindelse med at A har fått være på egenhånd utenfor boligen. Denne adgangen til å få være ute i samfunnet uten ledsagere har vært tillitsbasert, og når hun misbruker den til å skaffe seg alkohol, reises det alvorlig tvil om hun er i stand til å avstå fra rus uten et strengt sikkerhetsregime rundt seg.
- (33) Et grunnvilkår for gjeninnsettelse er at det foreligger gjentakelsesfare, jf. HR-2016-1457-A avsnitt 25. Det uttales her at det ikke er et krav at det må foretas en ny og selvstendig vurdering av gjentakelsesfaren ved gjeninnsettelse, hvis det er på det rene at vilkåret er oppfylt. I vår sak har det vært konkludert med gjentakelsesfare i flere rettspsykiatriske uttalelser, blant annet av Westlye, som jeg tidligere har referert. Gjentakelsesfaren ble også vurdert da forvaringstiden ble forlenget ved Stavanger tingretts dom 25. juni 2015. Tingretten uttalte:
- "Tiltalte har pekt på at hun nå har passert 00 år, og at det er lenge siden siste voldsepisode, og at det ikke har vært nye vilkårsbrudd etter februar 2014. Slik retten ser det tilsier imidlertid risikofaktorene som nevnt ovenfor fortsatt en betydelig risiko for nye voldshandlinger dersom tiltalte skal møte samfunnet nå."**
- (34) Jeg konkluderer etter dette med at kravet til alvorlig vilkårsbrudd er oppfylt, og at det også foreligger gjentakelsesfare.
- (35) Ved vurderingen av om vilkårsbruddet skal medføre gjeninnsettelse må det imidlertid foretas en totalvurdering, jf. HR-2016-1457-A avsnitt 34. Ved denne "kan"-vurderingen vil spørsmålet om gjeninnsettelse er nødvendig og forholdsmessig stå sentralt, se avsnitt 22. Her uttaler førstvoterende at "[f]orholdsmessighetshensynet tilsier at den forvaringsdømte ikke skal sone i forvaring hvis risikoen for gjentakelse kan ivaretas med mindre inngripende midler".
- (36) Etter vilkårsbruddet i desember 2015 lever A i et strengt sikkerhetsregime uten alenetid. Det har etter dette ikke inntruffet nye episoder med vilkårsbrudd, og gjeninnsettelse kan ikke anses nødvendig for å ivareta samfunnsvernet. Jeg slutter meg i denne sammenheng til tingrettens vurdering:
- "Det regimet som A nå er undergitt anses å være tilstrekkelig for å nå målet. Retten kan ikke se at hensynet til samfunnsvernet betinger gjeninnsetting. A bor avsides i egen leilighet i annen etasje. Hun må gjennom personalområdet i første etasje for å gå ut av boligen. Det er i brev fra Friomsorgen beskrevet at hun får hjelp av personalet til vask av egen leilighet og at hun for øvrig tilbringer mye tid sammen med personalet. Dertil, alle aktiviteter hun skal delta i blir hun kjørt til og ledsaget inn i. Innenfor et så vidt strengt regime vil de hensyn som skal ivaretas ved gjeninnsetting langt på vei være tilfredsstillt. Retten peker på at allerede i 2017 vil retten på ny måtte samlet sett prøve vilkårene for forvaring."**
- (37) Det er også et annet forhold jeg legger vesentlig vekt på i denne forbindelse:

- (38) Et av vilkårene for prøveløslatelsen er at A "skal gå til behandling for å motvirke misbruk av alkohol eller andre berusende eller bedøvende midler, jf. straffeloven § 39 g første ledd. Jf. straffeloven § 53 nr. 3 bokstav d". Da tingretten i 2009 besluttet prøveløslatelse, bemerket retten at "[l]ike viktig som å skaffe tiltalte egen bolig ved løslatelsen er å ha et fast videre behandlingsopplegg for henne".
- (39) Søknaden om rusbehandling av A ble imidlertid avslått av Rogaland A-senter. Kriminalomsorgen vurderte dette som bekymringsfullt, og vedtaket ble påklaget. Fylkesmannen opprettholdt avslagsvedtaket og viste til at A ville ha rett til behandling innen psykisk helsevern. Den behandlingen hun i denne forbindelse mottar, er imidlertid ikke spesielt rettet mot hennes rusproblem.
- (40) Situasjonen er altså at myndighetene ikke har skaffet A den rusbehandlingen som hun er forpliktet til etter prøveløslatelsesvilkårene. Etter vilkårsbruddet i desember 2015 tok A selv initiativ til å få behandling, som hun betaler av egen lomme. I Kriminalomsorgens årsmelding for 2016 heter det om dette:
- "Det vurderes som positivt at A i mars 2016 på eget initiativ tok kontakt med behandlingsteamet Tepstad & Kvam som tilbyr samtaleterapi til mennesker med avhengighetsproblematikk. Det er et privat behandlingstilbud som A selv har finansiert. Tepstad & Kvam avviklet imidlertid sin praksis ved årsskiftet 2016/2017. Det vurderes som positivt at A gir uttrykk for at hun har profittert på behandlingen og følgelig har tatt kontakt med privat psykolog hvor hun har fått nytt behandlingstilbud fra januar 2017."**
- (41) Jeg viser videre til at A i de siste månedene er kommet i arbeid i en tilrettelagt bedrift.
- (42) Dersom A gjeninnsettes i forvaring, må behandlingen hun gjennomgår for sitt rusproblem avsluttes. Hun kan heller ikke fortsette i den jobben hun nå har.
- (43) Situasjonen er altså at samfunnsvernet kan ivaretas med mindre inngripende midler enn gjeninnsettelse. Gjeninnsettelse vil også medføre at rusbehandlingen som hun selv har skaffet seg etter at myndighetene sviktet, må avsluttes. Jeg kan da ikke se det annerledes enn at gjeninnsettelse vil være uforholdsmessig.
- (44) Påtalemyndigheten har anført at A har dårlig respons på behandling. Det er – hevdes det – liten utsikt til at prøvetiden vil legge til rette for et liv i frihet, jf. Rt-2012-1964 avsnitt 25, hvor det uttales at "prøveløslatelse med vilkår om opphold i institusjon bare kan skje dersom det er utsikt til at den løslatte kan vende tilbake til et liv i frihet".
- (45) Denne anførselen kom opp under behandlingen av saken for Høyesterett og har ikke vært gjenstand for grundig prosedyre fra begge parter. Jeg viker derfor tilbake for å ta stilling til de spørsmål som dette kan reise.
- (46) De faktiske forhold tilsier imidlertid etter mitt syn at det uansett ikke er riktig at A gjeninnsettes på dette grunnlag i foreliggende sak. Som jeg har vært inne på, har myndighetene ikke sørget for at A har fått behandling for sitt rusproblem slik prøveløslatelsesvilkårene bestemmer. Hun er nylig kommet i behandling etter eget initiativ og på egen kostnad, og det må gis tid for å se om behandlingen kan ha positiv virkning.

- (47) Det kan synes nærliggende at spørsmålene knyttet til påtalemyndighetens anførsel behandles i forbindelse med den saken om fortsatt forvaring og prøveløslatelse som nå står for døren.
- (48) Jeg stemmer for denne

D O M :

Tingrettens dom stadfestes.

- (49) Dommer **Endresen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (50) Dommer **Bull:** Likeså.
- (51) Kst. dommer **Kaasen:** Likeså.
- (52) Dommer **Tønder:** Likeså.
- (53) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Tingrettens dom stadfestes.

Riktig utskrift bekreftes: